

Ryszard Kucha

"Pydrucznyk jak czynnyk rodinnoho wychowannja młodszych szkolaryw w zachydnyj Ukrajini (1919 – 1939 rr.)", Chepil M., Stachyw L., Drohobycz 2010 : [recenzja]

Pedagogika Rodziny 2/1, 247-252

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ryszard Kucha
Społeczna Akademia Nauk

**Chepil M., Stachyw L., *Pydrucznyk jak czynnyk
rodinnoho wychowannja młodszych skolaryw
w zachydneyj Ukrajinj (1919 – 1939 rr.)***

Drohobycz – 2010, ss. 356

Odrodzenie niepodległej Ukrainy po rozpadzie Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich zaowocowało znaczną aktywizacją naukowo–badawczą nauczycieli akademickich tego kraju. Stanęli oni bowiem przed koniecznością ponownego przeanalizowania dorobku pedagogiki i historii wychowania w kontekście pilnych potrzeb przebudowy świadomości społecznej Ukraińców wszystkich pokoleń. Było to zadanie tym pilniejsze, że spuścizna pozostawiona przez bardzo trudną przeszłość, obciążona spadkiem po czasach komunizmu i wybujałego nacjonalizmu ukraińskiego, wymagała reinterpretacji uwzględniającej zarówno możliwości wychowawcze, filozoficzne, narodowe, jak i integracyjne, związane z przyszłym wejściem niezależnej Ukrainy w skład wspólnoty zwanej Unią Europejską. Jakkolwiek było to zadanie niezwykle delikatne, trudne i wymagające znacznej niezależności intelektualnej od badaczy je podejmujących, wiele ośrodków akademickich Ukrainy odpowiedziało pozytywnie na apele władz i społeczeństwa oczekującego nowych opracowań i podręczników szkolnych. Niektóre z nich, w chwili obecnej, mają na swym koncie znaczące dokonania badawcze w postaci monografii, rozpraw i artykułów. Z pewnością Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Iwana Franki w Drohobyczu należy do grona uczelni uwrażliwionych na sygnalizowane wyżej zapotrzebowanie polityczne i społeczne. Pedagodzy tej Uczelni, kierowani niezwykle sprawnie i kreatywnie przez Profesor Mariję Chepil, odznaczają się szczególnie wysokim poziomem wrażliwości na sprawy narodowego

wychowania, patriotyzmu i otwartości wobec innych, podkreślając w publikacjach pierwszoplanową rolę i znaczenie rodziny, co zresztą wynika z uchwały Zgromadzenia Ogólnego ONZ, ustanawiającego Międzynarodowy Dzień Rodziny w miesiącu maju. Jest to kwestia tym ważniejsza, że wielu pedagogów, nie tylko ukraińskich, dostrzega mnóstwo negatywnych zjawisk ujemnie wpływających na kierunek rozwoju i stan zdrowia młodych pokoleń dzieci i młodzieży. To w tym ośrodku akademickim powstały monografie poświęcone wychowaniu narodowo-patriotycznemu młodego pokolenia, wychowaniu obywatelskiemu oraz kształtowaniu twórczej osobowości nastolatków, a także monografia stanowiąca obecnie przedmiot recenzji naukowej. Jest przy tym zrozumiałe, że autorzy sięgali do doświadczeń ukraińskiej myśli pedagogicznej przelomu XIX i XX stulecia oraz czasów Drugiej Rzeczypospolitej, kiedy opisywane działania były najbardziej skuteczne i widoczne. Z wiadomych powodów nie były one możliwe, gdy Ukraina pozostawała jedną z republik byłego ZSRR, zaś odwołanie się do historycznych doświadczeń okazało się potrzebne podczas budowy zrębów nowej ukraińskiej świadomości obywatelskiej⁸⁴.

Same współautorki recenzowanej monografii stwierdzają w przedmowie, iż *nagląca potrzebą pozostaje odrodzenie tradycyjnego statusu rodziny ukraińskiej wraz z jej autorytetem, miłością wzajemną, szacunkiem wobec rodziców, miłością wobec dzieci jako podstawowego mechanizmu stabilizacji międzypokoleniowych relacji, jednak rodzina potrzebuje obrony przeciwko szkodliwej i antyhumanistycznej informacji lansowanej przez wszechdobylskie media, rujnującej ekologię młodych dusz. Dlatego zadaniem pedagogiki współczesnej jako nauki pozostaje odrodzenie w tych duszach twórczego wychowawczego doświadczenia rodzinnego i usytuowanie go w centrum procesu dydaktyczno-wychowawczego*. Podkreślają ponadto konieczność wnikliwego przeanalizowania materiałów wybranego okresu historycznego dla obiektywnego przedstawienia kwestii edukacji rodzinnej i rzetelnej oceny treści stosowanych wówczas podręczników, szczególnie przydatnych w rodzinnym wychowaniu uczniów w młodszym wieku szkolnym⁸⁵.

⁸⁴ O. Benca: Hromadianske wychowanija ucznywśkoj mołodi w spadszczynie dyjacyw oswity Zakarpattja (1919 – 1939 r r) Drohobycz 2004, ss. 230; J. Jacyw: Nacionalno – patriotyczne wychowanija ucznywśkoj mołodi w pozaurocznyj czas na zachydnoukraińskich zemlach (1919 – 1939 r r). Drohobycz 2004, ss. 276; M. Chepil, A. Woznyak: Teoria i praktyka formuwanija tworczoj osobistosti pydlytkiw w pozaklasnyj wychownyj robote (druha połowyna XX – początok XXI st.). Drohobycz 2009, ss. 286 + 2 nlb.

⁸⁵ M. Chepil, Lylyja Stachyw : Pydrucznyk jak czynnyk rodynnoho wychowanija mołodszych szkolaryw w Zachydnój Ukraini (1919 – 1939 r r). Drohobycz 2010, s. 5.

Wydana drukiem w 2010 roku monografia to bardzo rzetelne i wnikliwe studium podręczników szkolnych, rozpatrywanych w kontekście edukacji rodzinnej lat 1919 – 1939. Jej wydanie drukiem opiniowała trójka profesorów pedagogiki, znaczących postaci pedagogiki ukraińskiej. Licząca sobie 355 stron druku monografia posiada wszelkie cechy wartościowej i wychowawczo nośnej publikacji przeznaczonej dla studentów, nauczycieli i rodziców pragnących w sposób świadomy wychowywać własne dzieci na zaradnych, uspołecznionych i patriotycznie nastawionych obywateli niepodległej Ukrainy. Pod względem formalnym monografia została podzielona na cztery rozdziały chronologiczno – problemowe, zawiera także wstęp, zakończenie, streszczenia w trzech językach (angielskim, niemieckim i polskim), bogate dodatki oraz bardzo bogate spisy bibliograficzne. Układ ten jest ze wszech miar poprawny i odpowiada w pełni treści dzieła.

Opracowanie oceniane otwiera wstęp (s. 5–10) charakteryzujący zamiały auterek oraz stan źródeł, efekty kwerendy bibliotecznej i archiwalnej, ukazujący ponadto szeroki i zróżnicowany obraz ukraińskiej oraz zagranicznej refleksji pedagogicznej. Wstęp uzasadnia ponadto strukturę formalną pracy.

W rozdziale pierwszym (s. 11–56) pod tytułem *Wychowanie rodzinne dzieci jako przedmiot badań historyczno-pedagogicznych*, ukazano dość szerokie spektrum zagadnień akcentując wszelako trzy wiodące zagadnienia: *wychowanie rodzinne jako przedmiot badań pedagogiki ojczystej i zagranicznej* (s. 11–26), *pedagogia Ukrainy Zachodniej o istocie wychowania rodzinnego (przełom wieku XIX i XX oraz pierwsze trzy dziesięciolecie XX stulecia)* (s. 26–43), a także *Narodowo-pedagogiczne zasady wychowania dzieci w ukraińskiej rodzinie (koniec XIX i pierwsze trzy dziesięciolecie XX wieku)*, s. 43–56. O ile podrozdział drugi i trzeci dostarczają bogatych informacji, o tyle treść podrozdziału pierwszego nie może satysfakcjonować w pełni, zwłaszcza polskiego czytelnika, gdyż odwołuje się do odległej w czasie literatury zagranicznej, z niedocenianiem przykładów literatury polskiej tamtego czasu. Wydaje się zatem niezbędne – w przypadku drugiego wydania monografii – rozszerzenie narracji o polskie przykłady działań wobec rodziny i jej roli w kształtowaniu postaw narodowych na tym samym obszarze polityczno-administracyjnym w badanym okresie. Tym sposobem nakreślony wizerunek stanu pracy wychowawczej byłby pełniejszy oraz bardziej obiektywny, a przez to mniej jednostronny.

Obszerny rozdział drugi monografii Autorki przeznaczyły na analizę *Teoretyczno – metodycznych aspektów opracowywania podręczników w kontekście wy-*

chowania rodzinnego uczniów w młodszym wieku szkolnym na Ukrainie Zachodniej (1919–1939), (s. 57–111). Także i ten rozdział składa się z trzech podrozdziałów i posiada zwartą strukturę formalną. I tak podrozdział pierwszy poddaje analizie *Warunki powstawania podręczników w języku ukraińskim* (s. 57–78), drugi pod tytułem *Treści programowe edukacji szkolnej i jej wpływ na wychowanie rodzinne uczniów w młodszym wieku szkolnym* (s. 78–90), trzeci natomiast poświęcony został zagadnieniu *Teoretyczno – metodologicznym podstawom podręczników ukraińskich w kontekście wychowania rodzinnego* (s. 90–111).

Drugi rozdział recenzowanej monografii przynosi treści pasjonujące dla refleksyjnego czytelnika, nie tylko pochodzenia ukraińskiego, lecz także polskiego i innych. To lektura niedostępna właściwie nacjonalistom wszelkiej maści i w praktyce dla nich mało zrozumiała. Jest to zarazem fragment historycznej rzeczywistości, opisany z pozycji ukraińskich, ukazujących przesłanki oraz formy i metody polityki edukacyjnej, prowadzonej przez rządy Drugiej Rzeczypospolitej, Czechosłowacji, Rumunii i Węgier, mającej w efekcie dać lojalnego obywatela narodowości ukraińskiej tych państw. To zarazem lektura psująca dobre samopoczucie wielu „prawdziwym patriotom” o antyukraińskiej proweniencji. Rozdział oparty na wyważonej analizie źródeł historycznych, lecz tworzony w kontekście formowania ukraińskiej świadomości narodowej na gruncie rodziny, gdyż jedynie tam proces ten mógł być w pełni realizowany. Byłoby zadaniem niezwykle pasjonującym poddanie analizie opisywanych zagadnień w ujęciu pedagogiki zainteresowanych państw. Przecież rozwój nacjonalistycznych ruchów ukraińskich nie był tajemnicą dla ówczesnych władz politycznych i administracyjnych, istniały określone formy i metody jego zwalczania, a szkolnictwo i wychowanie stanowiło przedmiot szczególnej „troski” obydwu zwalczających się stron. A może dziś, po wielu latach trwania w okopach nie zawsze odpowiedniej Trójcy, byłoby warto zdobyć się na jeszcze jedną próbę obiektywnej i zarazem bardziej sprawiedliwej syntezy tamtych, tak już odległych w czasie i przestrzeni, wydarzeń⁸⁶?

Logiczną kontynuację refleksji autorskiej stanowi rozdział trzeci monografii zatytułowany *Miejsce i rola treści podręczników ukraińskich w wychowaniu rodzinnym dzieci w młodszym wieku szkolnym na ziemiach Zachodniej Ukrainy (1919–1939)*. Jest on obszerny, liczy bowiem 72 strony druku. Także lektura tego rozdziału dostarcza bardzo wiele materiału do refleksji i porównań

⁸⁶ R. Wysocki: *Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929 – 1939*. Geneza, struktura, program, ideologia. Lublin 2003, UMCS, ss. 433.

wnikliwemu czytelnikowi o otwartym umyśle. Nie jest to jednak lektura łatwa i przyjemna, raczej trudna i wymagająca pogłębionej analizy omawianych zagadnień. Rozdział, tym razem, składa się z czterech części. Pierwsza z nich (s. 112–139) i nosi tytuł *Podręcznik jako wyrażiciel etyczno-moralnych wartości*, druga zaś poświęcona została *Podręcznikowi jako źródłu wartości narodowych* (s. 139–151). Część trzecia ukazuje *Problem rodzinno-bytowej kultury na łamach podręczników szkolnych*. Mieści się ona na stronach od 151 do 169. W części ostatniej rozdziału zawarto natomiast problemy *Kształtowania cech osobowościowych przyszłego członka rodziny w świetle treści podręczników* (s. 169 – 184). Jako całość rozdział ten prezentuje się jako przemyślana i zwarta część monografii. Zawiera też mnóstwo przykładów konkretnych działań dydaktyczno-wychowawczych. Z pewnością zasługuje na wnikliwą i zarazem refleksyjną uwagę czytelnika, a dziś można go polecić wszystkim studentom pedagogiki jako lekturę obowiązkową.

Swoiste podsumowanie dotychczasowych analiz i rozważań, niejako ich aktualizację w warunkach współczesnych, stanowi rozdział czwarty pod tytułem *Twórcze wykorzystanie doświadczeń historycznych w wychowaniu rodzinnym uczniów w młodszy m wieku szkolnym* (s. 185–229). Jest to zarazem aktualizacja wiedzy historycznej w zastosowaniu do współczesnej sytuacji wychowawczej w ukraińskiej szkole, poparta praktycznymi przykładami o dużej wartości dydaktyczno-wychowawczej. Ta część monografii składa się jedynie z dwóch podrozdziałów o dużych walorach poznawczej syntezy. To zatem (s. 185–204) *Pedagogiczne instrumentarium wychowania rodzinnego w ujęciu podręczników napisanych przez zachodnioukraińskich pedagogów i jego aktualność oraz Rodzinne wychowanie uczniów w młodszy m wieku szkolnym w czasie lekcji i poza szkołą* (s. 204–229). Obydwie części zawierają mnóstwo przykładów działań wychowawczych i niemal fragmentów lekcji, co znakomicie podnosi ich wartość użytkową.

Recenzowana monografia zawiera również krótkie zakończenie podsumowujące całość autorskich rozważań i analiz, dydaktycznie i wychowawczo bardzo wartościowe. (s. 230 – 231).

Strony 232–251 przeznaczono na streszczenia w 3 językach: angielskim, niemieckim i polskim. Mają one zwarty i komunikatywny charakter oraz są łatwe do przyswojenia przez cudzoziemców.

Kolejne strony (s. 252–320) to dodatki zawierające rozmaite fragmenty użytecznych zwrotów, przykładów, tytułów podręczników, fragmenty zarządzeń władz edukacyjnych, modlitwy, przysłowia itp.

Na końcu monografii zamieszczono (s. 321–354) bibliografię prac, źródeł wykorzystanych podczas kwerendy autorskiej, w języku ukraińskim i polskim. Tu, niestety, zwraca uwagę polskiego czytelnika znaczna ilość usterek korekty wydawniczej, co wiąże się zapewne z niezajomością zasad ortografii obowiązujących w języku polskim wśród wykonawców składu komputerowego.

Uwagi końcowe

Recenzowana monografia to niezwykle pożyteczne dzieło otwierające nowe drogi dyskusji naukowej oraz transgranicznej współpracy badawczej dla wspólnego dobra Polaków i Ukraińców we wspólnym europejskim domu. Praca jest oparta na bogatej podstawie źródłowej oraz na przemyśleniach świadczących o głębokiej analizie omawianych problemów. Autorki nie unikały problemów trudnych i niejednoznacznych w pojęciu Ukraińców i Polaków, to zaś świadczy o odwadze osobistej wobec nacjonalistów swoich i obcych. Gdyby udało się dokonać mądrego przekładu na język polski, książka powinna znaleźć się w bibliotece każdego polskiego pedagoga i nauczyciela oraz autentycznego rodzica wychowawcy. Podkreślmy, iż liczba Polaków umiejących czytać teksty ukraińskie pozostaje niezwykle ograniczona.